

Bogdán László

Vaszilij Bogdanov verseiből

Bogdanov

Vaszilij Bogdanov (1895–1982) méltatlanul elfelejtett orosz költő életművének jelentékeny része, egészen a legutóbbi időkig, lappangott, de aztán előkerültek a költő füzetei, és unokája, Tatjana Bogdanova, a harvardi egyetem szlavisztikai tanára megkezdte a szentpétervári, szibériai és amerikai füzetek anyagának közreadását, magyarázó jegyzetekkel természetesen, amelyek sokat elárulnak a korról és a váltakozó irodalomfelfogásról, s arról is, hogy milyen kevéssé értjük a sztálinizmust, irodalmáról és kényszerhelyzeteiről nem is beszélve. Az arisztokrata katonacsaládból származó Vaszilij Bogdanov – unokája már dolgozik biográfiáján is – Párizsban kezdte pályáját, a tizes években két kötete is megjelent (*Üvegvilág*, 1917, *Árnyak délutánja*, 1919) 1916-ban vette feleségül Léna Nyezvanovát, a neves költő unokahúgát, az ismert pétervári belgyógyász kisebbik lányát. Noha szülei már nem éltek (édesapja tüzértábornokként a galíciai fronton halt hősi halált, édesanyjára a lázadó muzsikok gyújtották rá a kastélyt, apósát részeg vörösgárdisták lőtték le nyílt utcán, anyósa a tizennyolcas spanyolnátha áldozataként halt meg... „*A család körül – Andrej Belij szerint – körözött a halál fekete madara!*”), Bogdanov és felesége, a húszas évek elején mégis, barátaik kifejezett ellenkezése dacára is, úgy döntött, hazatelepszene. Szentpéterváron, 1924-ben, még megjelent egy verseskötete (*Orosz ábrándok*), de hamarosan a gonosz, rosszindulatú támadások keresztútjába került s az irodalom peremére sodródott, verseit nem közölték, Dumas, Victor Hugo, Verne és Walter Scott regényeinek fordításaiból élt, s következő könyve, *A szuzdáli harangok* negyven év késéssel, 1964-ben, a hruscsovi olvadás utolsó pillanatában jelenhetett meg, alaposan kiherélve, ami el is vette a költő kedvét a további próbálkozásoktól, ezután már csak íróasztalfiókjának írt... Utolsó éveinek nagy élménye egy különös amerikai utazása volt... Imádott leánya, Tanya, még az ötvenes évek elején ment férjhez a moszkvai amerikai követség harmadtitkárához és távozott az Egyesült Államokba, de a költő útlevélkérelmét következetesen visszautasították, míg kevéssel halála előtt, 1979-ben, mégis kiengedték, s néhány felejthetetlen hónapot töltött Berkeleyben, megismerkedett Milossszal és Robert Lowelllel, mindketten kiálltak versei mellett, s az orosz kiadást jóval megelőző angol és lengyel válogatások utószavait is jegyezték... Mi most a Tatjana Bogdanova gondozta kritikai kiadásból válogatunk, de szándékunkban áll Bogdanov egész hozzáférhető életművét s unokája életrajzát is lefordítani...

A fordító

Az orosz éj

*Korty vodka, rémek, kéj, veszély.
A démon vihog. Setét az éj.
Ölelem Lénát. Rettegek.
Előttem szörnyű meredély.*

*Minden út szakadékba fut.
Nyitva hagytad-e a kaput?
Kulcsra zártad? Úgyis bejönnek.
Előttük nincsenek tabuk.*

*Ölelem Lénát. Rettegek.
Körülvesznek a szovjetek.
Övük itt minden hatalom.
Elmehetnék, de nem megyek.*

*Korty vodka. Bolsi démonom,
holló kopog az ablakon.
Léna hajsátra betakar.
Fejének párna a karom.*

*Pártvigécek vesznek körül.
Zsivaj és zúr köröskörül.
Kulcsra zártad-e a kaput?
Elmélyül, fojtogat az úr.*

*Reggelre lehet nem leszek.
Rikácsolnak a szovjetek.
Holló kopog az ablakon.
Sóhajt Léna és megremeg.*

* Ennek a versnek sem került elő a kézírata, Léna nagymama bámulatos memóriája őrizte meg, 1977-ben amerikai látogatásuk alkalmával diktálta le, mint annyi más verset is, amelyek kéziratát nem tudtuk kicsempészni a brezsnyevi Szovjetunióból. Nagypát, emlékszem, meglepte és elszomorította a vers, s akkor este ezt is odaadta Milosznak, a későbbi Nobel-díjas lengyel költőnek, akivel útjuk során barátkozott össze, és aki ott-tartózkodásuk három hónapja alatt rendszeresen felkereste. Sokat beszélgettek, s a lengyel költő elkérte a verseit, nagypa később megjelenő lengyel kötetének sok versét, közöttük ezt is lefordította, és igen érdekes esszét írt utószóként, amelyet lefordítottam oroszra, s a kötet függelékében olvasható... – Tatjana Bogdanova

A csoda

*Pityerben fehér éjszakán,
Fiújával sétál a lány.*

Vörös tengerész támolmog.
Mellette lotyó ámolmog.

Lábatlan koldus könyörög.
Szeméből pajzán ördögök

A szoknyája alá bebújnak.
Kacag a lány, hopplá, táncolnak!

Valcer, tangó és menüett,
kísérti méla, halk duett.

Varázs forgatja őket, mámor,
kiragadva az éjszakából.

És a szív alakú téren,
hiszik, rájuk vár az éden.

Kerengőznek, szital a hold,
feltűnik minden, ami volt.

Talapzatáról – csoda? – lelépett
a bronzlovas és körbenézett.

Lovát vezetve megindult,
és a nagyharang megkondult,

hirdetve a titkos csodát.
Érezve a perc mámorát,

nézték a dübörgő talányt.
A fiú ölelte a lányt.

Csekkisták jöttek. Rendőrök.
Lőnek, avagy a menny dörög?

Hősünknek ugyan mit árthatnak?
Golyóik róla lepattognak.

Felpattan bronzlova hátára.
Távolodik. Halkul a vágta.

„Razzia! Irány a templom! –
Hívja púpos, lábatlan gnóm

*a döbrent szerelmeseket. –
Bevinnének most titeket.*

*Ők nem szeretik a csodát,
amiben nem híhet a párt.*

*Begyűjtik, akik megláthatták,
a bronzlovas feltámadását.”*

*Összebújva, padok alatt,
várták meg, amíg elhalad*

*az őrjárat. „Mit éltetek át
kedveseim, biz a csodát!*

*Mindig Szent Iván éjjelén,
indul el, úzi vakremény,*

*hogy a seregét megleli,
s a vörösöket kiveri.*

*Kérdem, hős fiai hol vannak?
Csontjaik régen elporladtak.*

*Azóta túl, másik világon
vitézkednek. Marad a járom.”*

*Intett lovas a bronzlovának,
talapzatukra visszaszálltak.*

*Mintha mi sem történt volna,
bámultak fel a véres holdra.*

*Ők pedig nézték Máriát,
és karján egyszülött fiát.*

*Pityerben fehér éjszakán,
pityergett, remegett a lány.*

*„Mi volt ez? Miféle talány?”
Elmenekülnek. Asztrahány*

*lesz otthonuk egy ideig.
Szerelmük beteljesedik.*

* Ez a vers Asztrov doktor hagyatékából került elő, többször adtak át neki verseket a szentpétervári költők, s ezek számtalan házkutatást, költőzködést megúszva, csodálatos módon megmaradtak. Asztrov szerint a húszas évek közepén keletkezhetett, akkoriban nagyapa Dumas és Victor Hugo regényeit fordította, s nem nagyon írt verseket... – Tatjana Bogdanova

A koldusok

*Csonka-bonkák lábatlanok
Fogtak körül a Néva parton.
Szitokszavak és panaszok,
jajongásukat ma is hallom.
Őrjöngtek, s túl haragon, vádon,
a ködbe vesző láthatáron,
közelgett már lilán az alkony.*

*Ami pénzem volt, szétoztottam.
Gyűlölködve estek egymásnak.
És én rémülten elfutottam,
odahagyva az éjszakában,
a mankós hadastyánokat.
e torz, emberi vázakat.
Csúszva-mászva jöttek utánam.*

*„Fiatalúr írjon beadványt,
a népjóléti hivatalnak!...”
„Ne hallgassa e beste hitványt,
csicskása volt a gaz Kolcsaknak.”
„Rágalom, mindig veres voltam,
Bugyonnij marsallal harcoltam,
golyó roncsolta lábomat.”*

*„Hazugság mindég fehér voltál,
elárultad tábornokod!
Mindig minden veszélyt megúsztál,
hogy bizonyíthasd hazugságod,
levágattad a lábadat.
S most sorolod csatáidat,
és áhítod a mennyországot,*

*de pokolra kerülsz pokolra,
ebaáda ellenforradalmár.”
„Ne hallgasson rá, rút mihaszna,
spicli a bolsevikoknál...”
„Mi történt?! Megkergültetek,*

*zárkába duglak titeket!
Tudjátok, hogy ez mivel jár!” –*

*jelent meg egy bős csekkista,
de én akkor már messze jártam.
A sok csonka-bonka sipista,
szoronghatott már a fogdában.
A hajókat ködbe takarva,
éjszaka hullt a Néva-partra.
A rakparton hazaosontam.*

* Léna nagymama emlékezete szerint a vers valamikor 1933-ban íródhatott, neki diktálta le nagypapa, s amikor 1939-ben úgy döntöttek, hogy megszöknek, vállalva ennek minden ódiáját („*Kilépnek a sorsukból, mint egy rossz cipőből*” – ahogy nagymama fogalmazott.), éjszakákon át diktálta neki nagypapa az úgynevezett szentpétervári füzetekbe a verseket, egyesekre már nem emlékezett, másokat nagymama memóriája őrzött. Datálni viszont sajnos elfelejtették őket, így egyes darabok megírásának idejét szinte lehetetlen eldönteni. („*Volt is arra időnk!*” – mosolygott nagymama.) Ezért az egyes versek az öt pétervári füzetben nem megírásuk időrendjében követik egymást, hanem nagyszüleim memóriájának szeszélyei szerint. – Tatjana Bogdanova

Esti teázás

*Duruzsol már a szamovárr,
Léna teájára vár.
Sarokban homály gomolyog,
dübörögnek a motorok.
Az elhurcoltak árnyai
nem tudnak múlttá vállani.
Közöttük bolyong Marina,
torz dallam, rekedt ária.
Fekete tea. Páragóz.
Marina hosszan elidőz.
Vékony, karcsú, sudár alakja,
az eltűnt időt visszalopja.
Igen, voltak nyári napok,
karbunkulus szeme ragyog.
És voltak csikorgó telek,
szerettél és szerettelek.
Nincs kockacukrunk, keserűn
isszuk a teát, keserűn
nézünk egymásra, keserű
minden percünk. A derű
minket már régen itt hagyott.
Nézem Lénát és hallgatok.
Ordítás, macskanyávogás,
kopogás, ajtócsapkodás.*

*A rozszant bérház zajai
ragadnak el. Egy tavalyi
fényképet nézünk „Istenem,
milyen mások voltunk, szívem,
bohók, vidámak, boldogok,
mindebből semmi sem maradt...
Még élt Marina is, üzent.
Azóta ő sincs, messze ment...” –
súgja Léna és felnevet.
Könnyei fehér fellegek.
És a Marina verseit
olvassuk kora reggelig.*

* Ez a vers már szibériai vándorlásaik után íródhatott, hiszen az úgynevezett három szibériai füzet egyikében sem szerepel, valamikor 1946–47-ben... Ezt is amerikai látogatásuk idején diktálta le nagy-mama, és szomorúan meredtek egymásra nagyapával... Cvetajeva tragikus haláláról csak a háború után, hazatérésük napján értesültek Anna Ahmatováától, hangvétele miatt viszont úgy érzem, az első szentpétervári ciklusban van a helye. – Tatjana Bogdanova

Reggeli séta

*A Nyevszkij Prospekt is kihalt,
kora reggel a zivatart
tavak felé vitte a szél.*

*Csatornák fölött ködgomoly,
akár egy eltévedt mosoly,
foszladozik, már nem remél.*

*A pocsolyákban szomorú arcom
torzul el, mikor rekedt hangon,
egy utcaseprő kér tüzet.*

*Mohorka bűz és vodkaszag,
A görnyedt férfi elhalad,
komótosan seperni kezd.*

*Két részeg utcalány dülöngél.
„És ha kétszer annyit kérnél?”
„Megbolondultál? Megpofozna!...”*

*Egy felöltős, kalapos férfi
áll szembe velük, áruk, kérdi,
Felnevet. Kétszer ennyit adna,*

*ha eljönnének mind a ketten.
Állnak a lotyók, meglepetten,
és bérkocsiba szállanak.*

*Két hamiskártyás lődörögve
bámul a peckes rendőrökre.
Igazoltatás. Felszikráznak*

*a nyitott és csukott ablakok,
a pocsolyák, lámpasorok.
A tejeskocsik elzörögnek.*

*Lassan benépesül az út,
Írnokok, iskolásfiúk,
küldöncök, munkások sietnek.*

*Harang szól. Vöröskatonák
masíroznak dalolva át
az utca kellős közepén.*

*És a tomboló napsütésben,
irreálissá válik minden.
Fénybe ivódik a remény.*

* Ez a vers szerepel az első füzetben, Léna nagymama emlékezete szerint 1931 tavaszán íródhatott, akkoriban nagyapa korán kelt, sétált, s utána ült le Jules Verne regényeit fordítani. Az már a Dumas- és a Victor Hugo-periódus után lehetett. – Tatjana Bogdanova